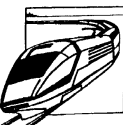

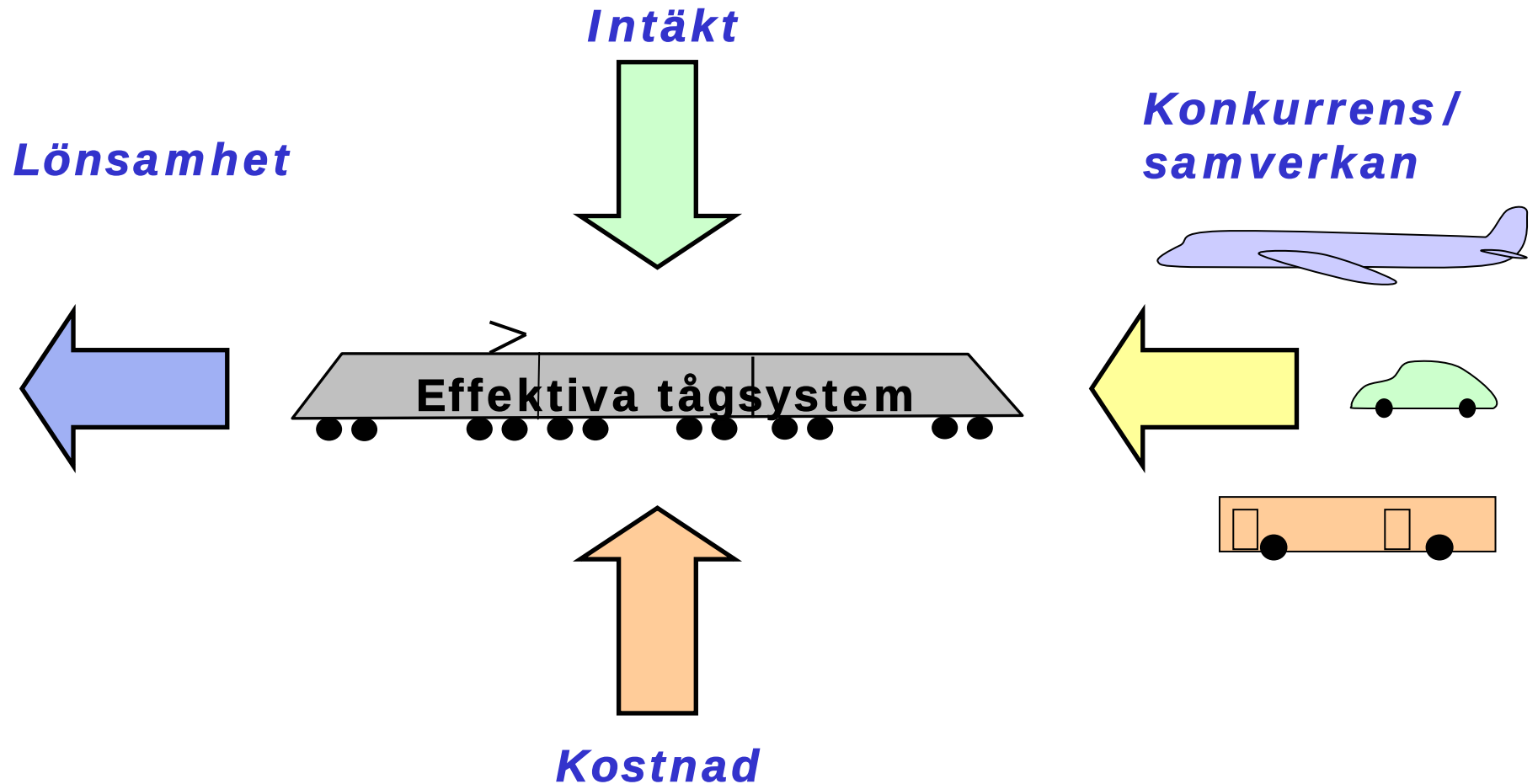
Järnvägsgruppen

Höghastighetsbanor i Norge – och i Sverige?

Bo-Lennart Nelldal
Adj. professor
Järnvägsgruppen KTH
2008-11-27

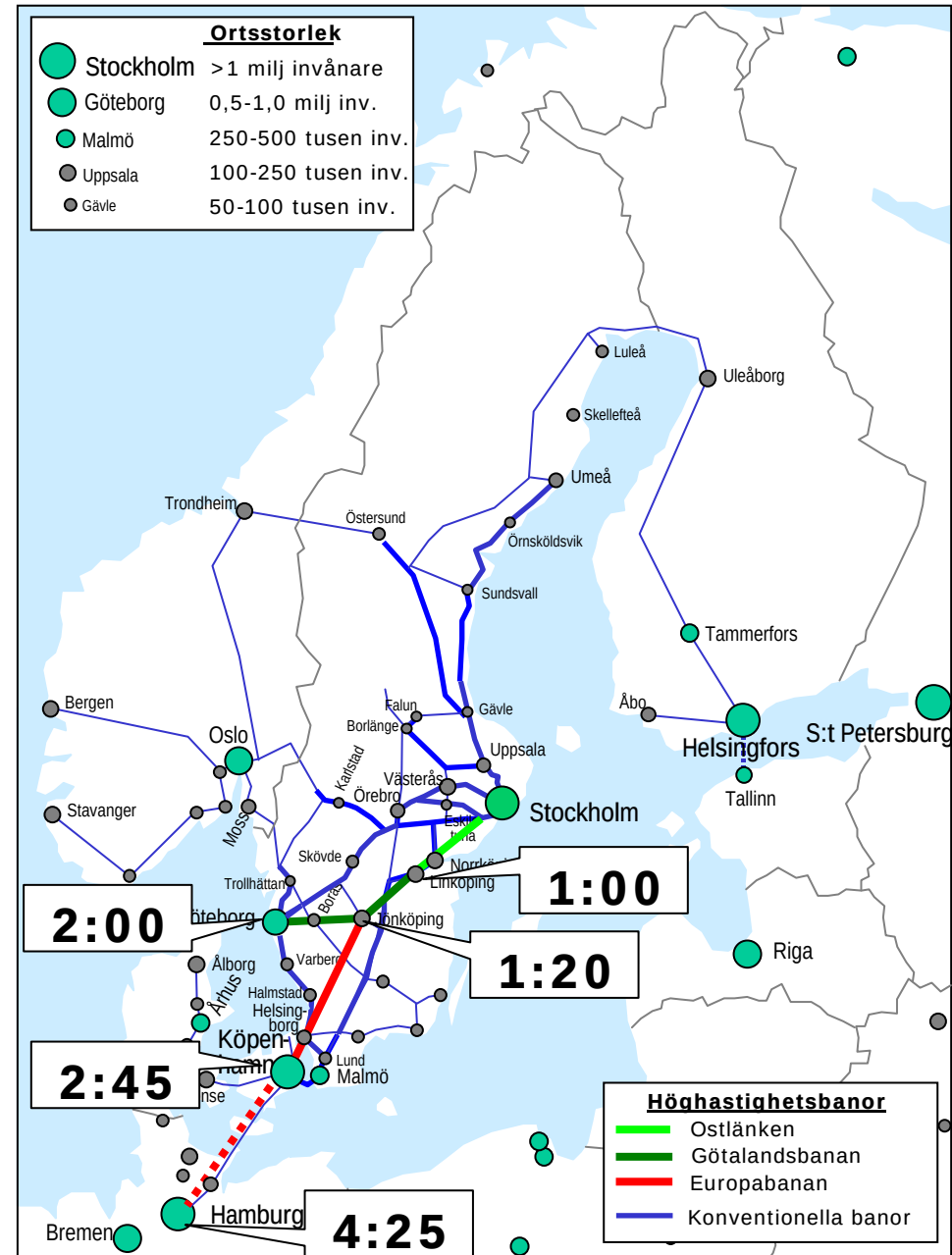
KTH Järnvägsgruppen - Systemsyn

1. Ostlänken Stockholm-Linköping

2. Götalandsbanan Linköping-Göteborg

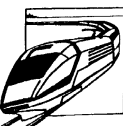
3. Europabanan Jönköping-Helsingborg- Köpenhamn-Hamburg

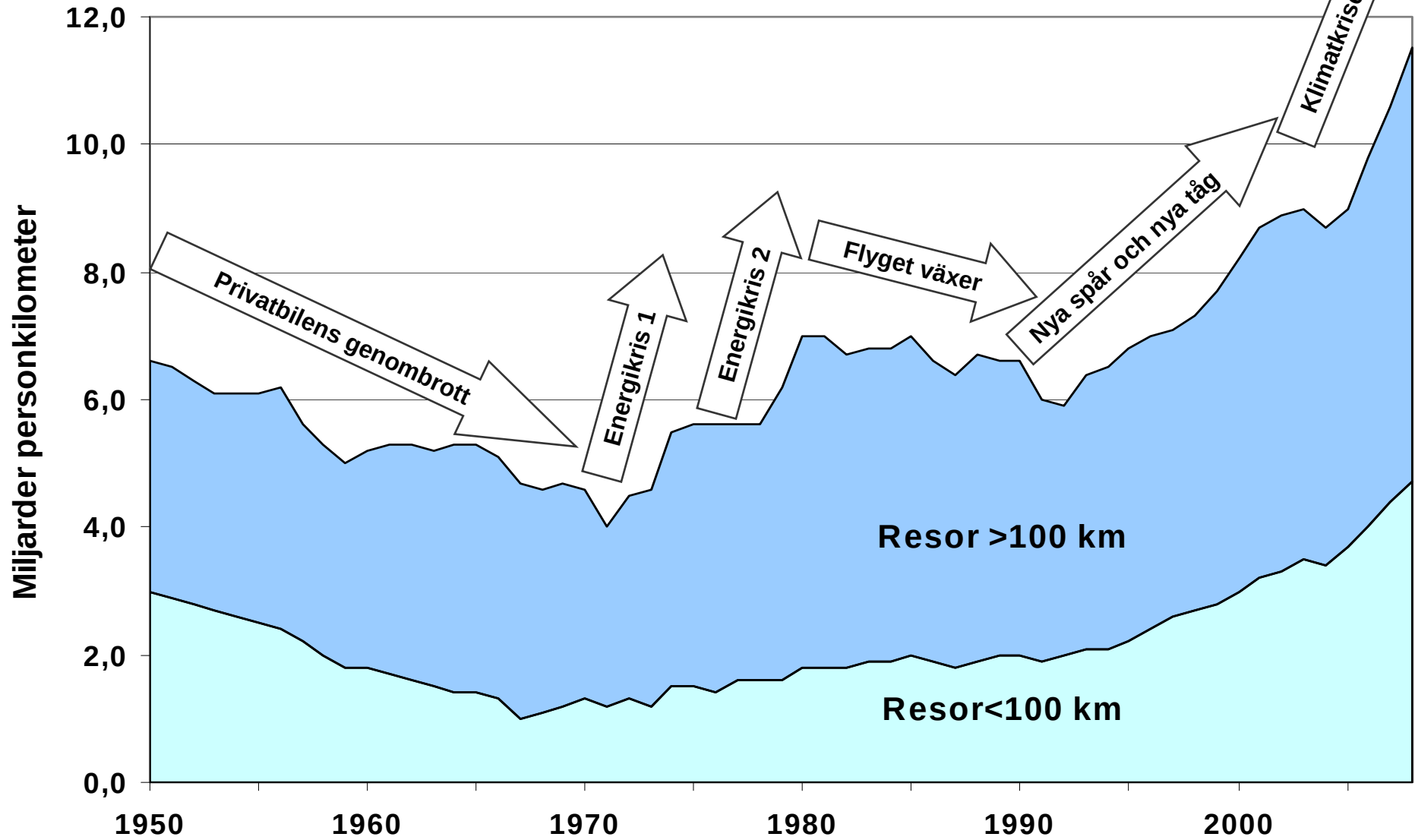
Höghastighetsbanor i Sverige

- Historik

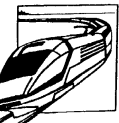
- 1980-talet: Visioner
- 1992: SJ tar initiativ och Europakorridoren bildas
- 1990-talet Banverket:
  - Ostlänken (Stockholm-Linköping) med i planeringen för 250 km/h och blandtrafik
  - Götalandsbanan som vision – Europabanan existerar inte
  - Näringsdepartementet avvaktande
- 2000-talet
  - Banverkets utredning 2003: Ej samhällsek. lönsamt
  - Ostlänken planeras och Banverket bestämmer att den ska byggas som höghastighetsbana för 320 km/h 2006
  - 2007: SJ AB och GCAB m.fl. förordar höghastighetståg

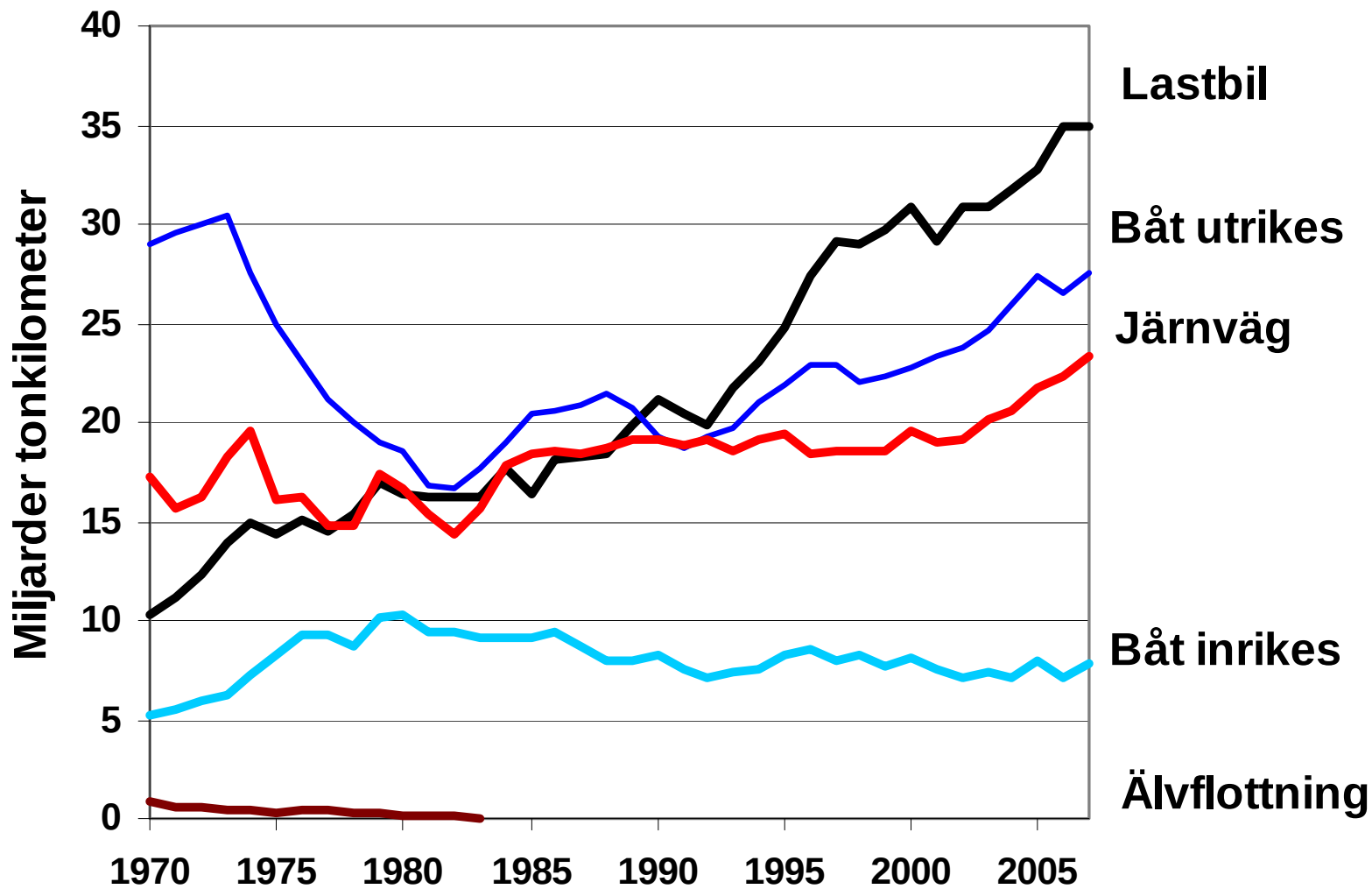
Persontrafik på järnväg 1950-2008p

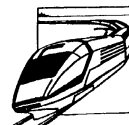
Källa: Järnvägsgruppen KTH

Långväga gods per transportmedel

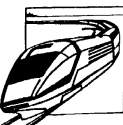

Källa: Jakob Wajsman, Banverket

Höghastighetsbanor i Sverige - Bakgrund

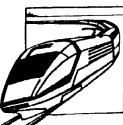
- Höghastighetståg ger mycket korta restider och bidrar till regionförstoring
- Efterfrågan på person- och godstrafik järnväg har ökat snabbt de senaste åren
- Kapaciteten är hårt ansträngd på många delar i nätet
- Klimatfrågan har blivit akut

Höghastighetståg i Sverige - Läget 2008

1. Näringsdepartementet ger Banverket i uppdrag att utreda förutsättningarna för höghastighetsbanor i Sverige 2008-02
2. Banverkets presenterar sin utredning 2008-06
3. Utredning om marknad och finansiering presenteras av industrigruppen (SJ, GCAB, Alstom, NIB och Jernhusen) 2008-07
4. Europakorridorens utredning om höghastighetståg effekter för godstrafiken presenteras 2008-09
5. 5 av 6 politiska partier har tagit ställning för höghastighetståg
6. Näringsdepartementet beslutar att tillsätta en utredningsman för att utreda finansiering och genomförande – klart under 2009

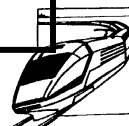

Snabbtåg och höghastighetståg

Järnvägsgruppen

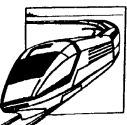
	Konventionell järnväg	Höghastighetsjärnväg
Definition	Uppgraderad eller nybyggd bana för person- och godståg	Nybyggd bana dimensionerad för snabba persontåg
Maxhastighet	200-250 km / h med eller utan korglutning	250-350 km / h utan korglutning
Medelhastighet (snabbtåg)	120-180 km / h	200-250 km / h
Tågtyper	Snabbtåg, Lokal- och regionaltåg, Tunga och lätta godståg	Höghastighetståg, snabba regionaltåg, snabbgodståg
Spårgeometri	Måttliga kurvradier Små lutningar	Stora kurvradier Stora lutningar
Plankorsningar väg - järnväg	Förekommer	Inga

**Hastighetsrekord
april 2007:
574,8 km / h**

**Senaste modellen
Alstom AGV
Byggt för
360 km / h i
ordinarie trafik**

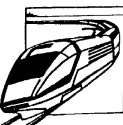

Gröna tåget provkört i 303 km/h

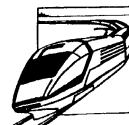
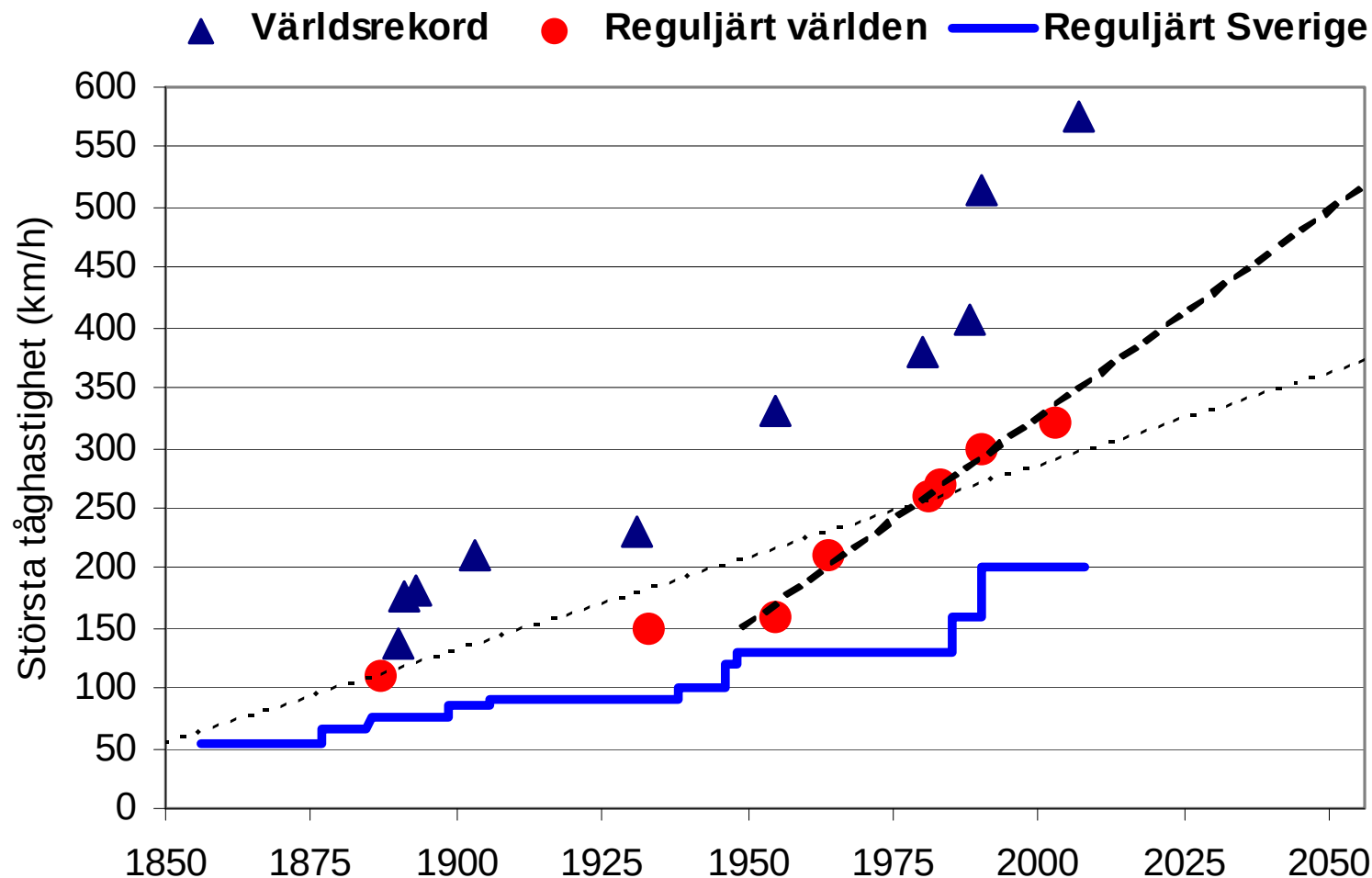

Utveckling för höga hastigheter på gamla och nya banor

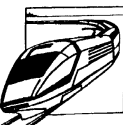
Hastighetsrekord och maxhastighet i ordinarie trafik

Tåghastigheter

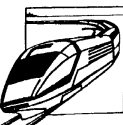
Varför måste vi åka så fort?

- Ökad hastighet ger kortare restid
- Kortare restid ger ökad tillgänglighet – till fler arbetsplatser, bostäder, vänner och marknader
- Det transportmedel som är snabbast ger nya resmöjligheter och genererar nya resor
- Ju kortare restid – ju högre marknadsandel för tåget – ju mindre bil- och flygresor – ju bättre miljö
- Ökad hastighet innebär högre energiförbrukning nya tåg utvecklas mot lägre energiåtgång
- Tåget är ändå energieffektivast och eltåg kan gå på valfri energikälla

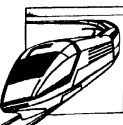
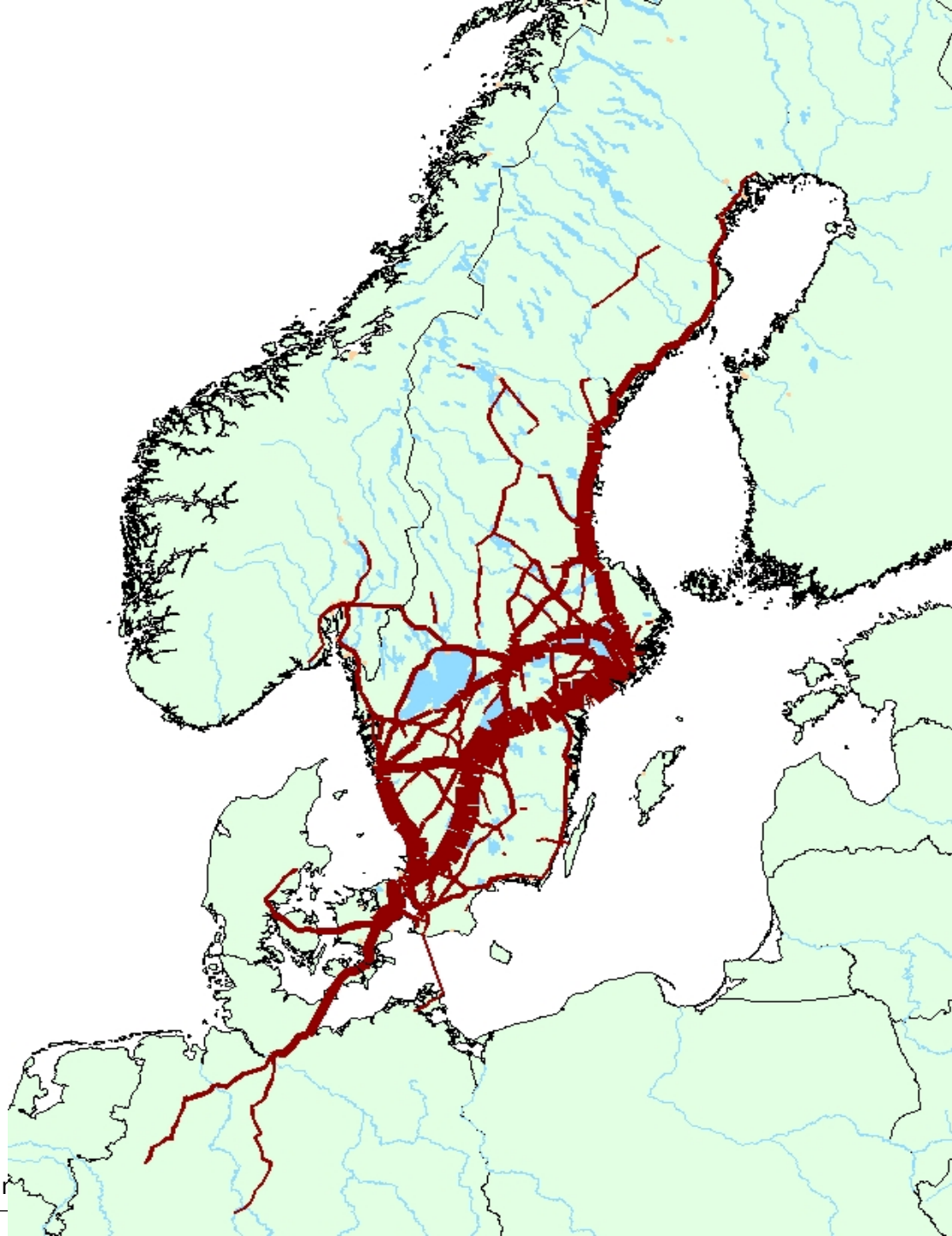
När är höghastighetsbanor intressanta i Sverige?

- När det finns en stor ändpunktsmarknad med flygkonkurrens och
- Stora marknader mellan större städer längs banan samt
- En omfattande godstågstrafik så att det finns behov av att separera person- och godstrafik

Långväga resor

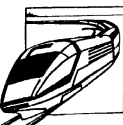
Med alla
färdmedel
utlagda på
vägnätet

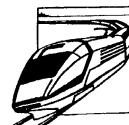
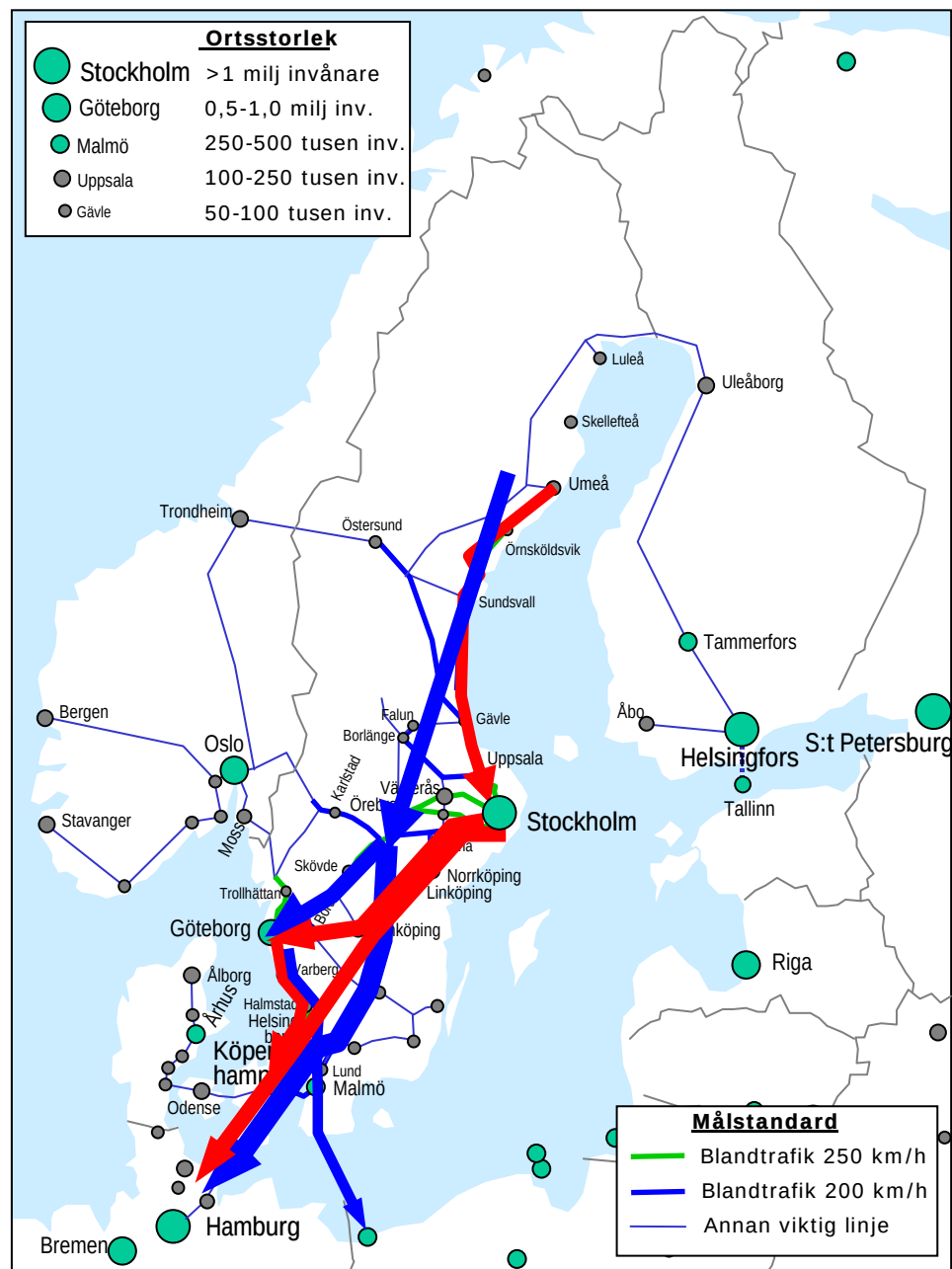
Godsflöden i Sverige

blå = lastbil
röd = järnväg
lila = sjöfart

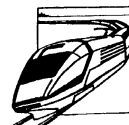
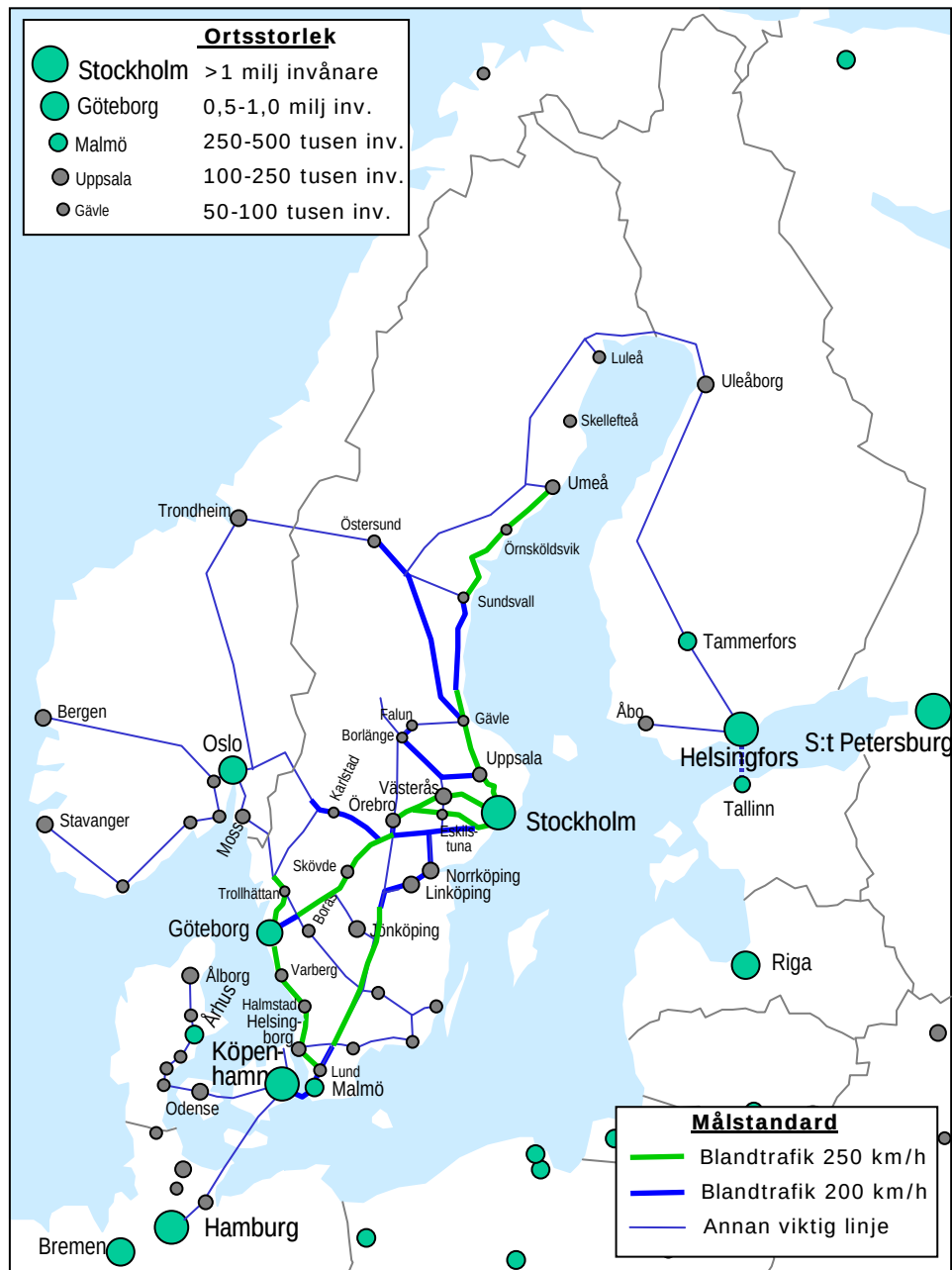

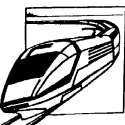
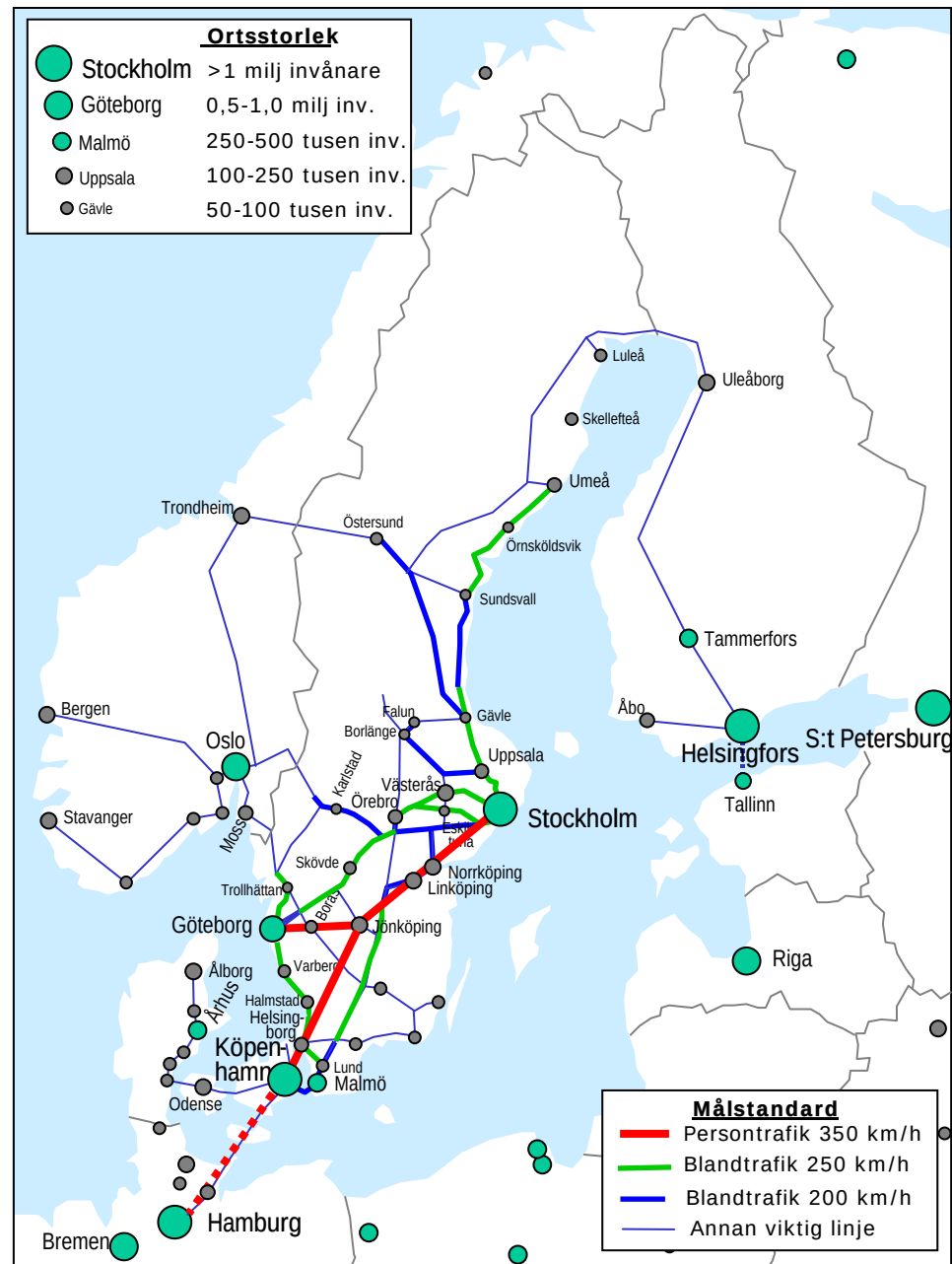
**Stora
godstrafikflöden
+
Stora
persontrafikflöden
=
Separering av trafik
nödvändig**

Bannät för 200-250 km / h för tåg med korglutning

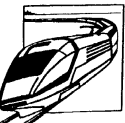

Höghastighetsnät Götalands- och Europabanan för 300-350 km/h

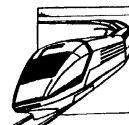

KTH Järnvägsgruppen • Centru

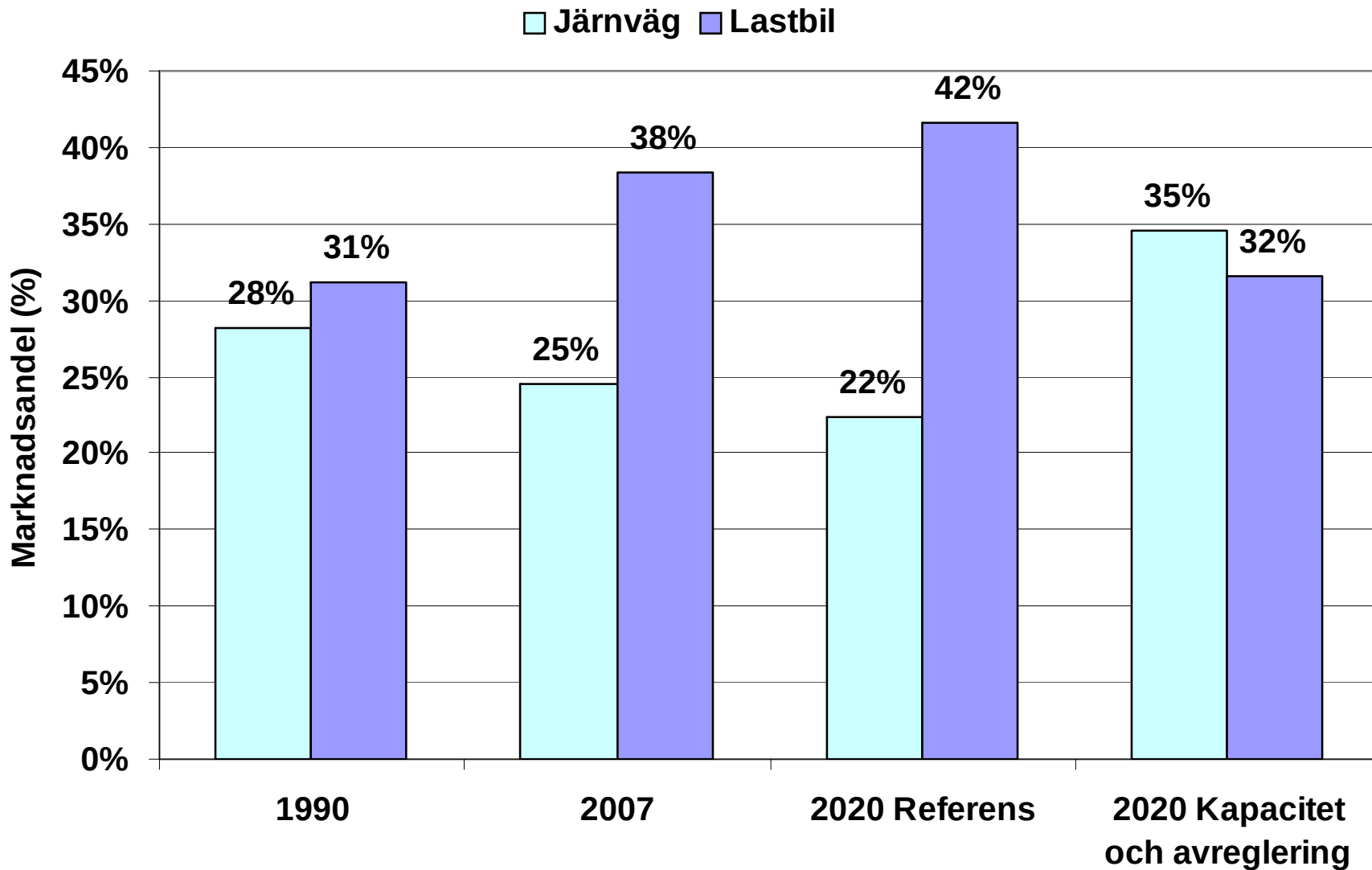

Europakorridoren – exempel på restider

Kortaste restid till Stockholm från	I dag som bäst	Med Europa-korridoren	Förändring
Linköping	1:38	1:03	-36%
Jönköping	3:02	1:21	-55%
Göteborg	2:45	2:00	-28%
Växiö	3:26	2:39	-23%
Köpenhamn	5:05	2:41	-48%
Hamburg	10:00	4:25	-56%

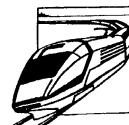
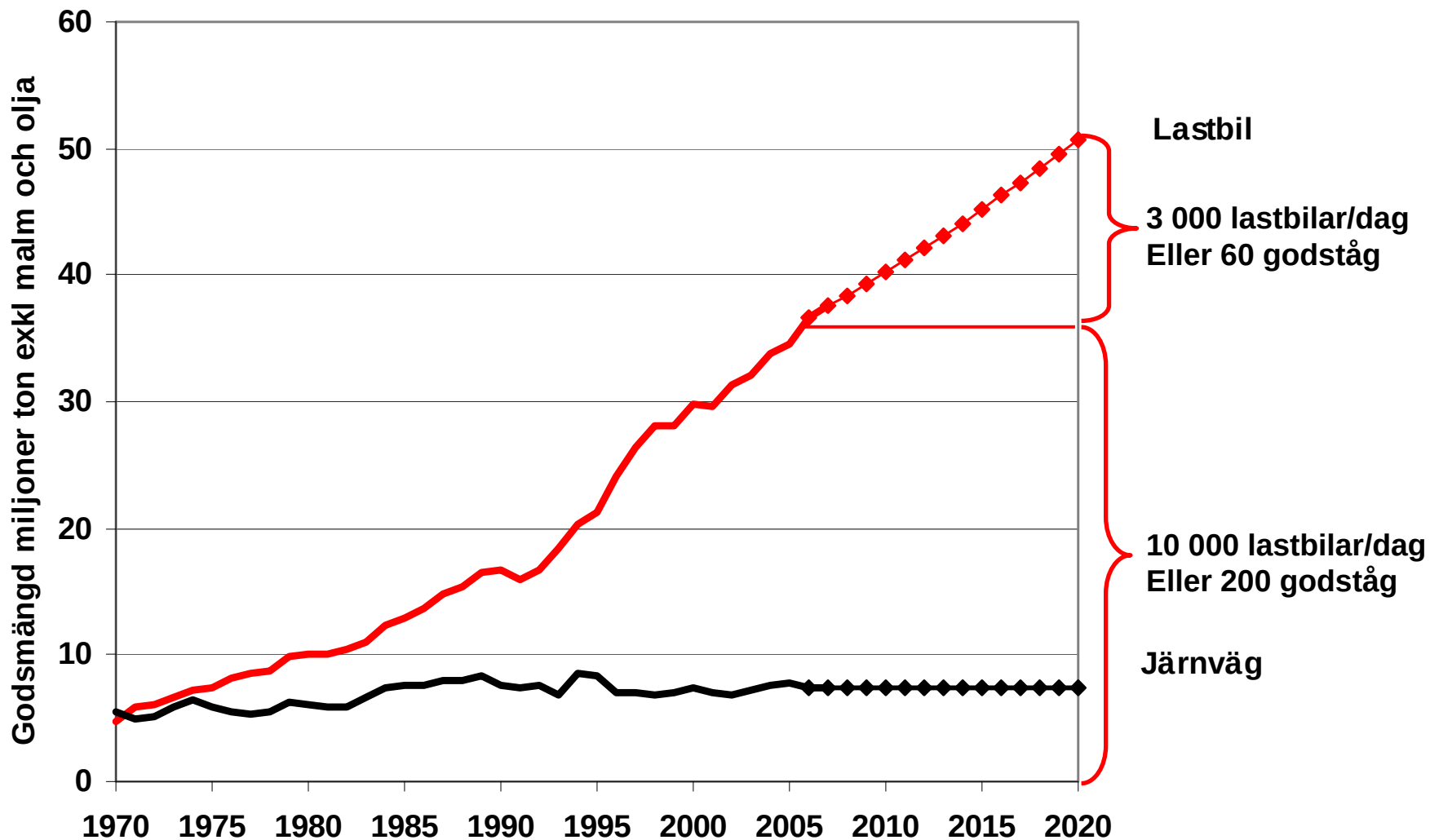

Järnvägens marknadsandel av långväga godstransportarbete 1990 - 2007 - 2020

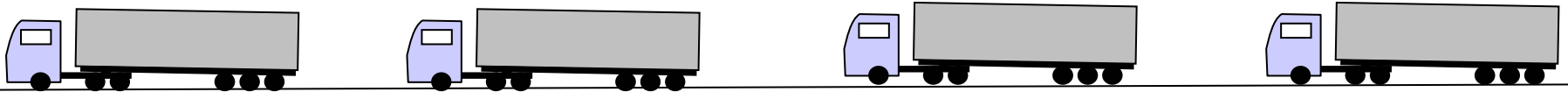
Utrikestrafik till/från Sverige 1970-2006 prognos till 2020 med nuvarande trend

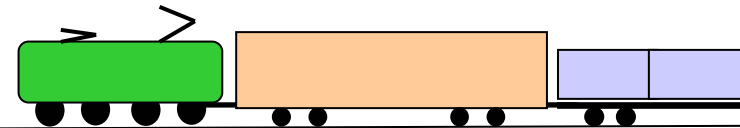
Utrikestransporter 2006

- Mot Danmark och den Västeuropeiska kontinenten

1 lastbil var 15:e sekund

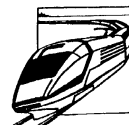
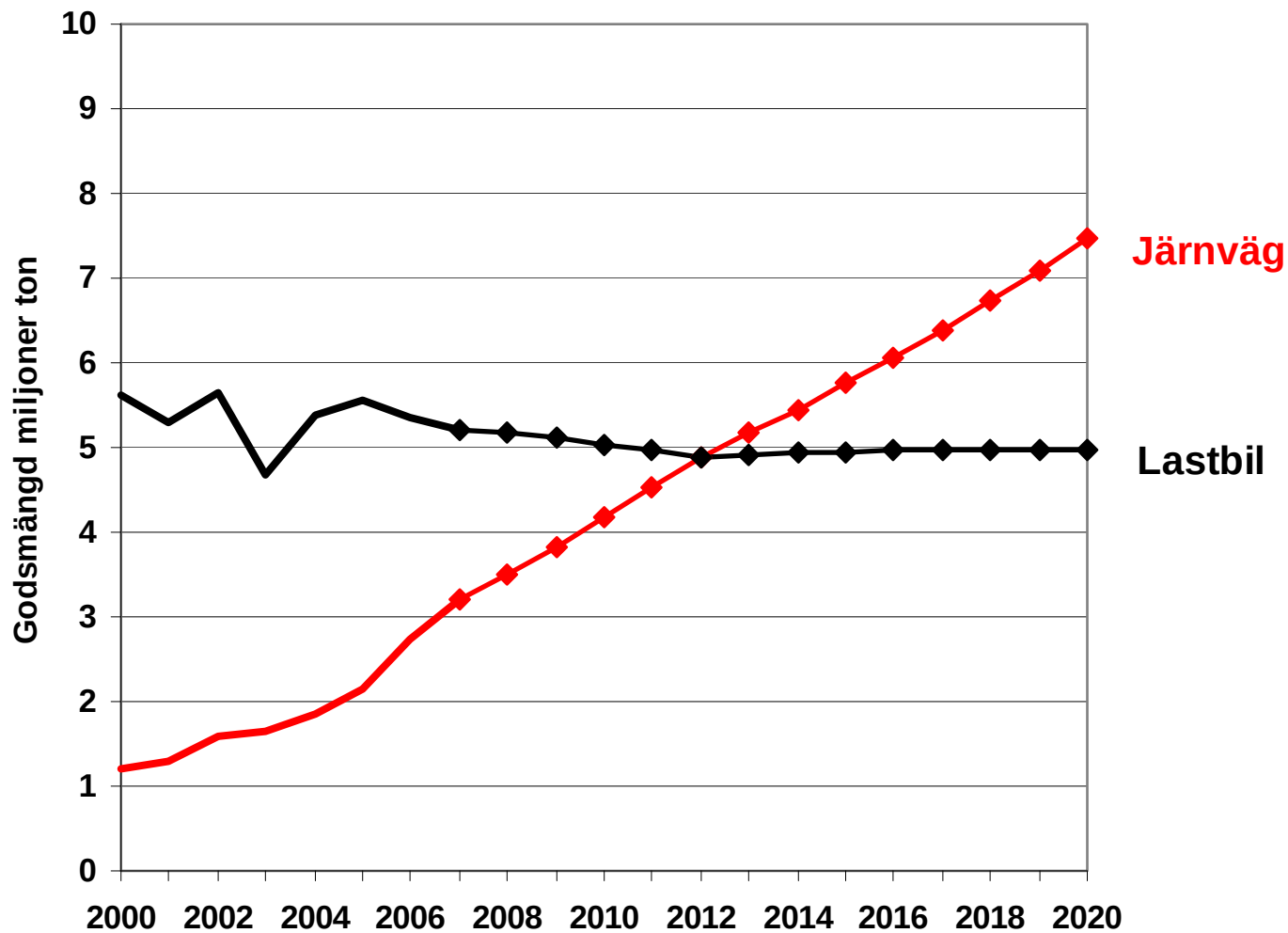
1 godståg var 40:e minut

Avser båda riktningarna
1 EU-lastbil medellast 15 ton
1 godståg medellast 600 ton
1 godståg = 40 lastbilar

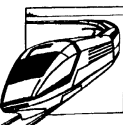
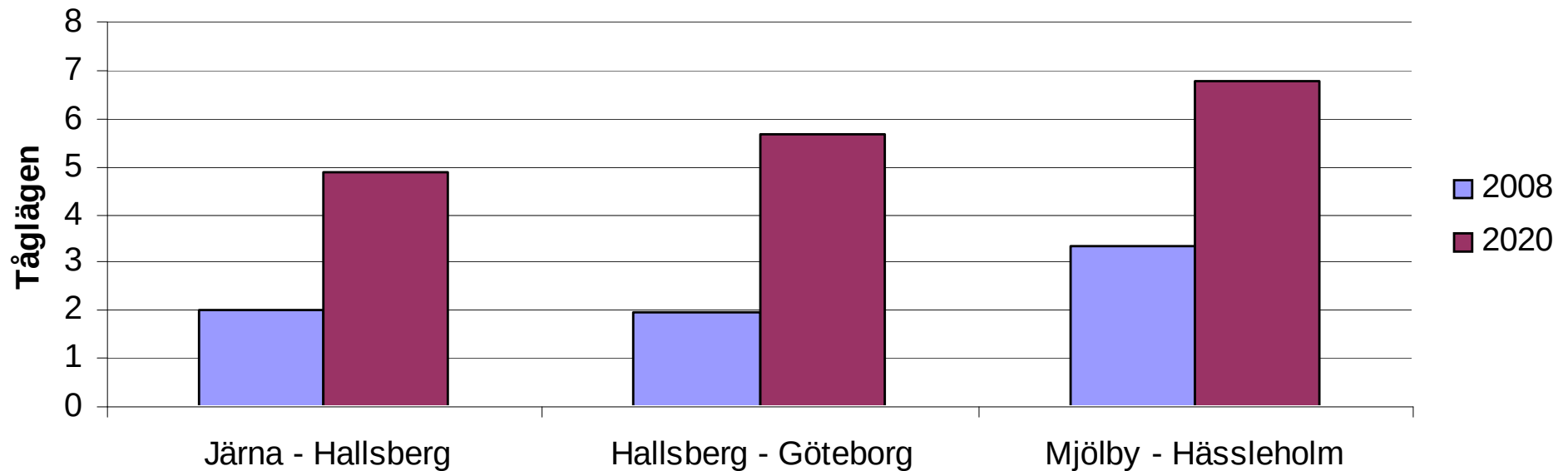

Containertrafiken i Göteborgs hamn 2000-2007 prognos till 2020 med nuvarande trend

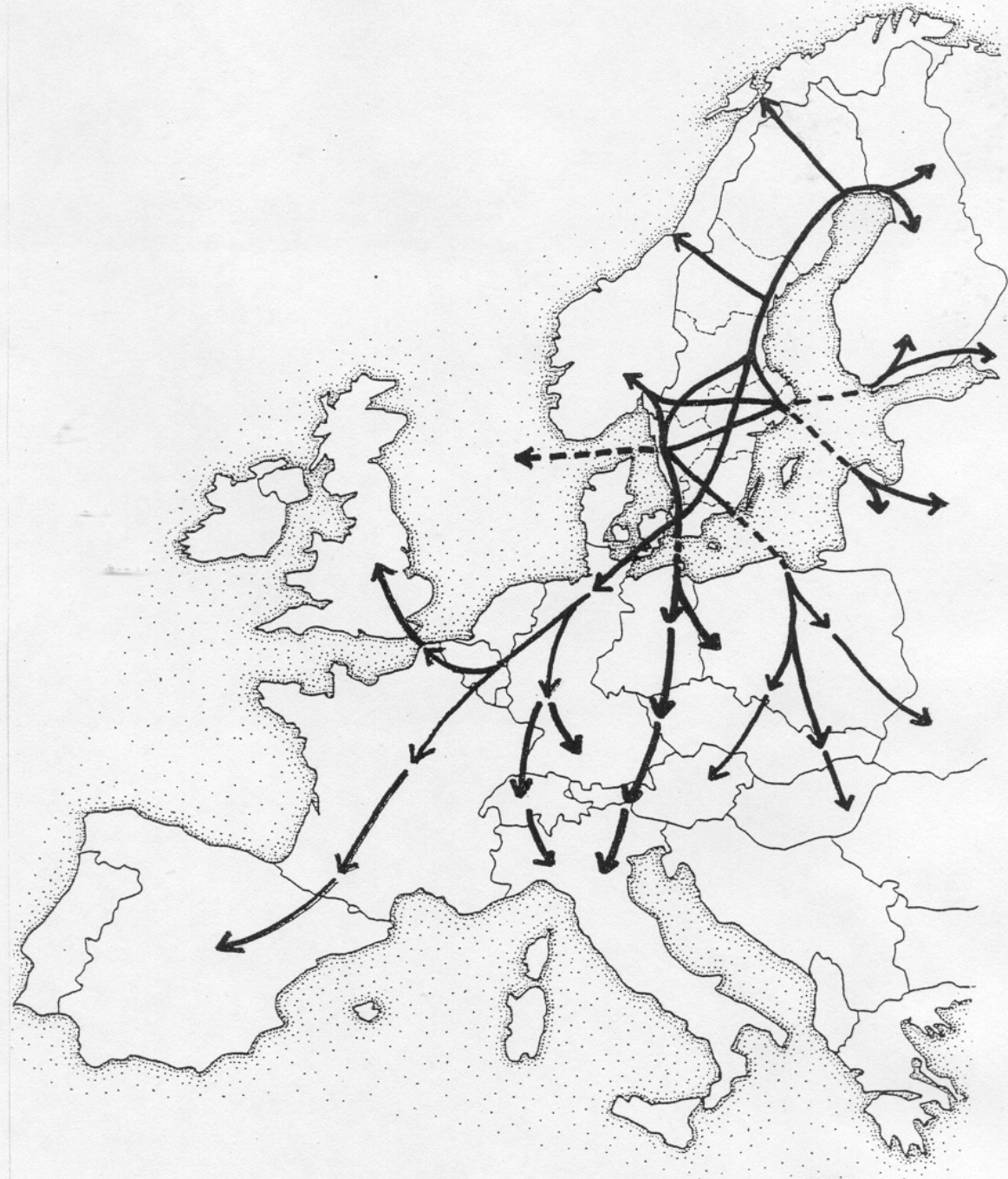
Antalet godstågslägen dagtid blir 2-3 gånger fler med höghastighetsbanor

Antal godståg per timme (medel)

Europa – framtida godskorridorer

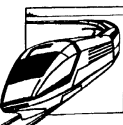
- Avreglerat
- Ingen byråkrati
- Låga banavgifter
- Långa tåg
- Interoperabelt
- Intermodalt

Förarlöst tåg i Australien på Rio Tinto RR

- 2,4 km långt 240 vagnar med axellast 31 ton
- Lastar 25 000 ton väger 30 000 ton
- Motsvarar 1000 fullastade EU-lastbilar
- Provdrift sedan 2007 full drift 2012 på 130 mil

Japan serie 500

Frankrike TGV

Spanien Talgo 350

Tyskland ICE

Olika länder – olika nät

Japan

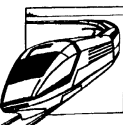
210-300km / h
dubbelspår

- Ändpunktsmarknad
- Mellanmarknad
- Heltäckande nät

Frankrike

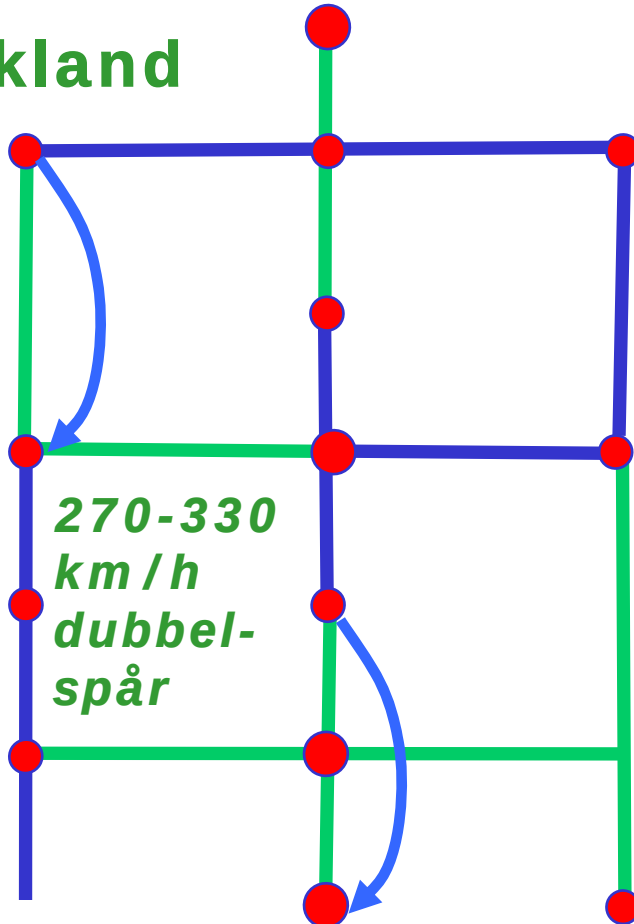
270-350km / h
dubbelspår

- Ändpunktsmarknad
- Planer för heltäckande nät
- Kör vidare på gamla banor

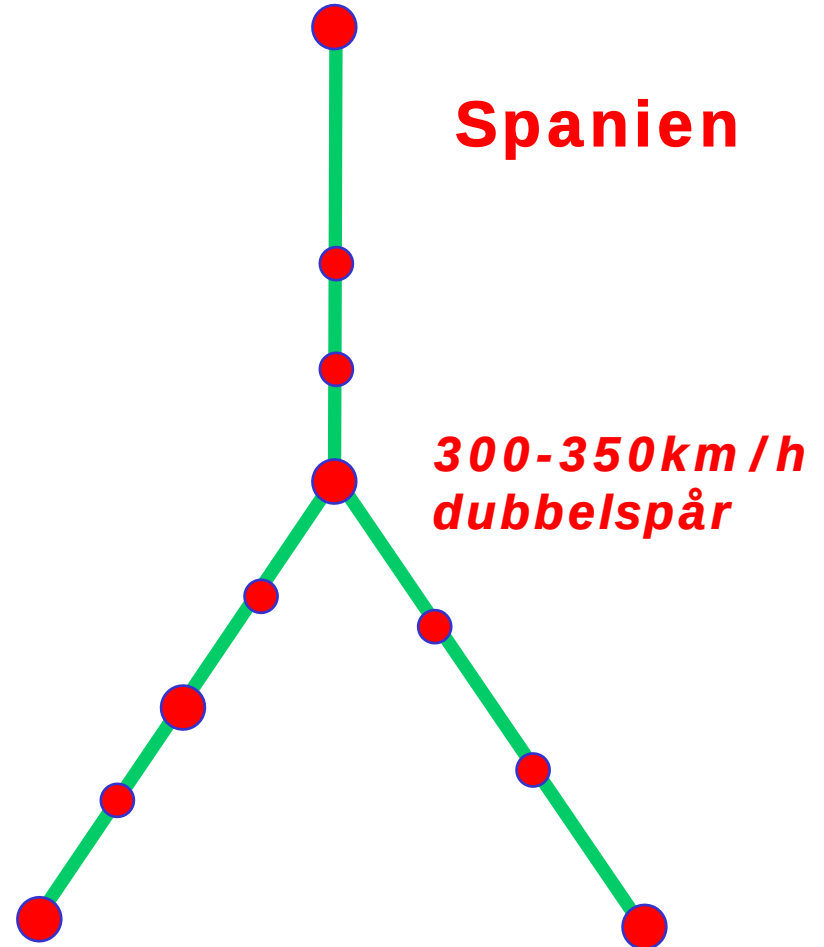
Olika länder – olika nät

Tyskland

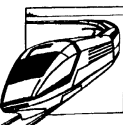

- Gamla och nya linjer i nätverk
- Kapacitet
- Godstrafik på vissa banor

Spanien

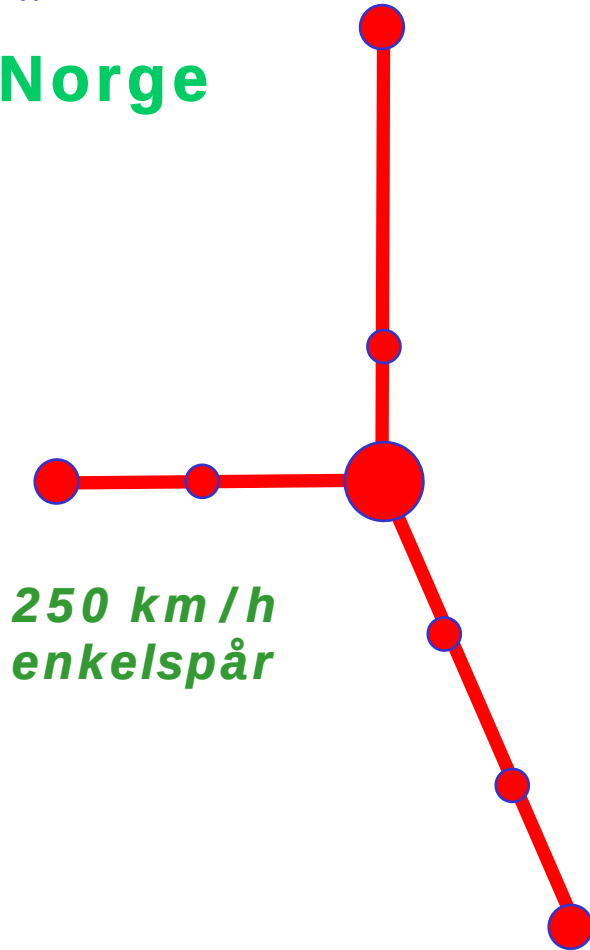

- Ändpunktsmarknad
- Mellanmarknader
- Planer för heltäckande nät

Olika länder – olika nät

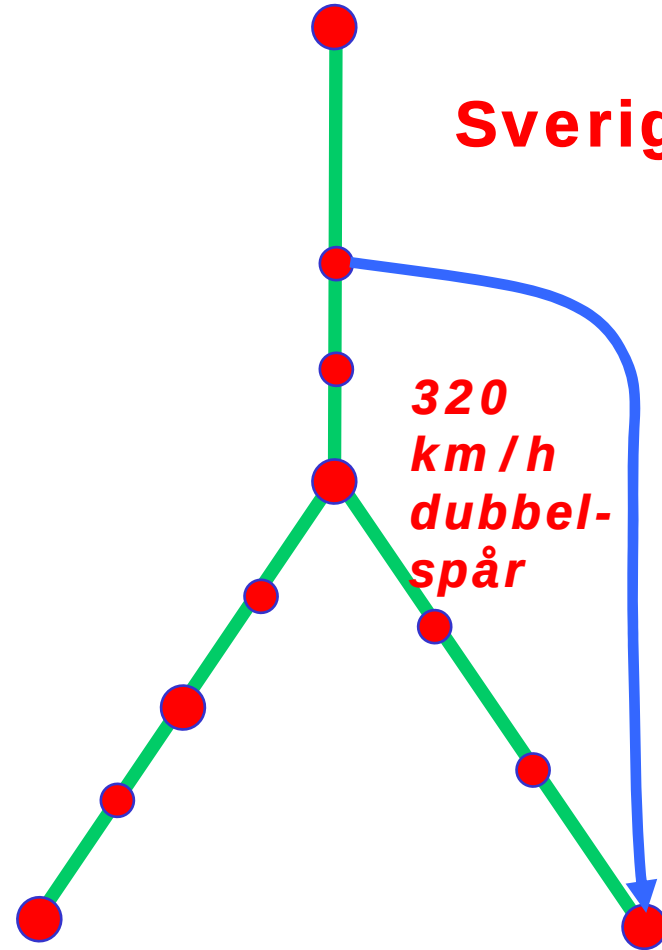
Norge

250 km/h
enkelspår

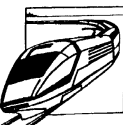
- Ändpunktsmarknad
- Mellanmarknader

Sverige

320
km/h
dubbel-
spår

- Ändpunktsmarknad
- Mellanmarknader
- Gods på gamla banor

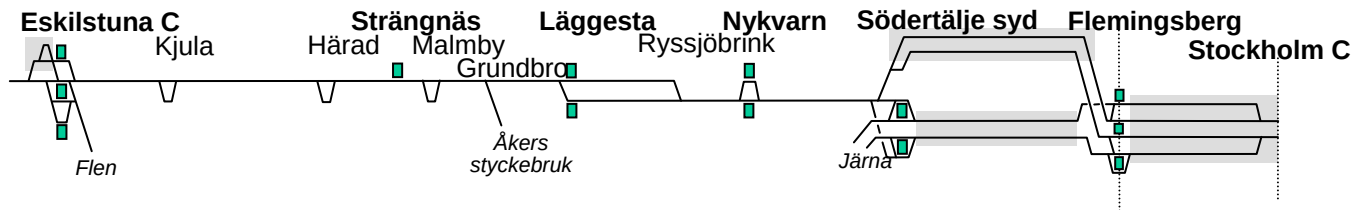

Andra jämförelser

- Ej höghastighetsbanor

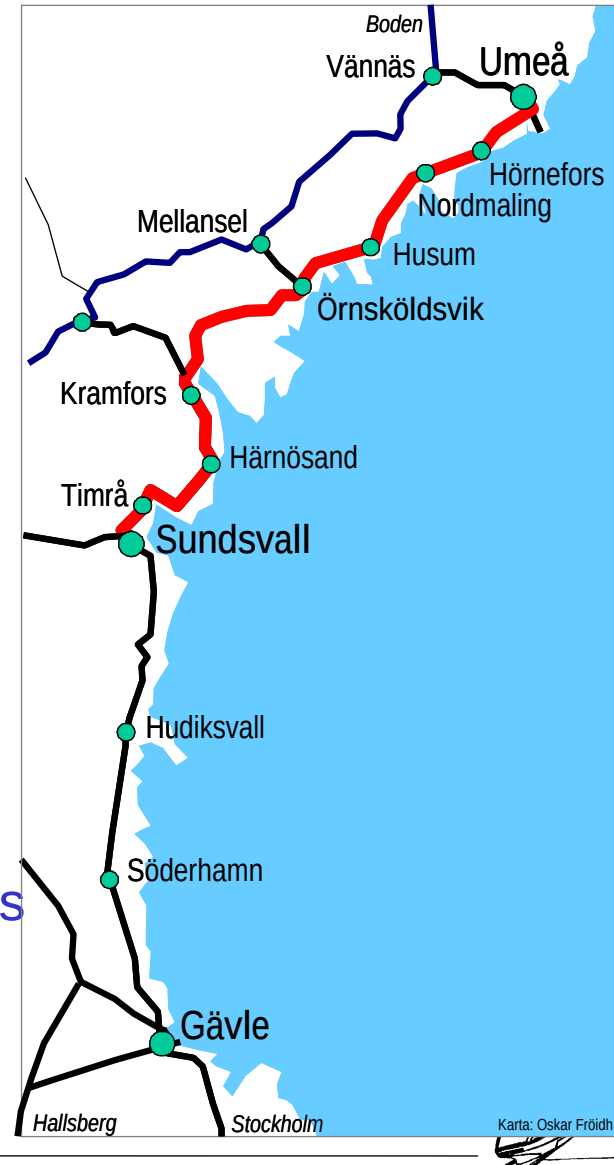
Svealandsbanan Stockholm-Eskilstuna

- Enkelspår och partiellt dubbelspår
- Byggd för snabba regionaltåg i 200-250 km/h
- Tät persontrafik och några godståg

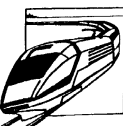
Botniabanan Sundsvall-Umeå

- Enkelspår
- Byggd för kombinerad gods- och persontrafik
- 250 km/h för persontåg, axellast 25 ton för gods
- Öppnas 2011-2012

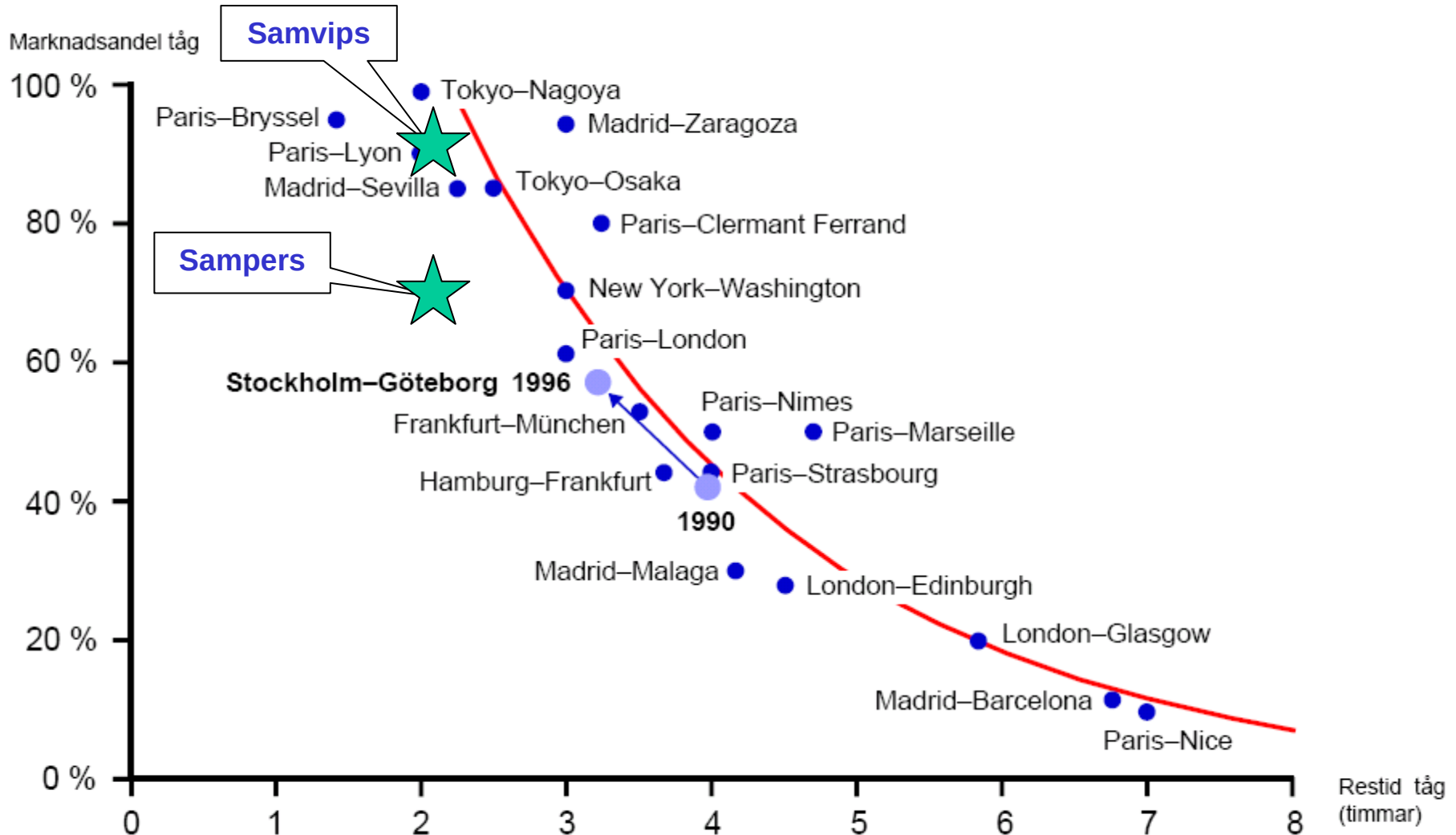
Prognoser för höghastighetsbanor - metodproblem

- De vanliga prognossystemen t ex Sampers har svårt att prognostisera stora systemförändringar
- Höghastighetståg är som ett nytt transportmedel och ger nya förutsättningar på kort och lång sikt
- Jämförelser med svenska och internationella erfarenheter visar att resultaten inte stämmer
- Realistiska prognoser är en förutsättning för samhällsekonomiska kalkyler
- Därutöver finns andra metodproblem som forskarna diskuterar

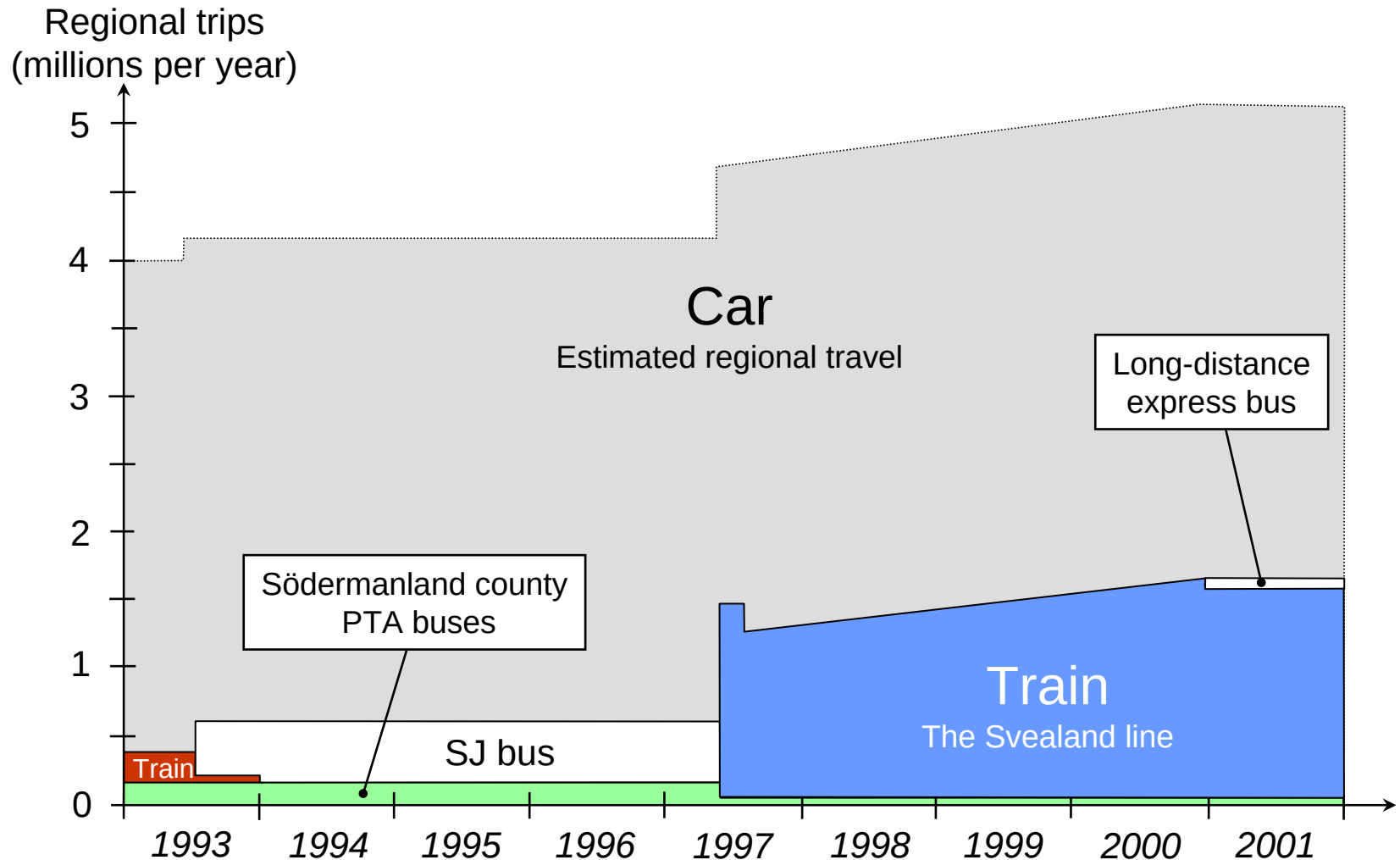
Prognos och verklighet

- Prognoser med prognosmodellerna Sampers och Samvips jämfört med verkligheten

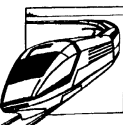

Effekterna av regionala snabbtåg: Svealandsbanan Stockholm-Eskilstuna

Effekter av Svealandsbanan

- Tågresandet är nu 8 gånger större än förut
- Tågets marknadsandel ökade från 6 till ca 30%
- Bilister har ökat sitt tågresande mest
- Boende nära stationerna har ökat mest
- Ökad tillgänglighet har medfört ökad pendling
- Ingen trodde på prognoserna – följden blev med kapacitetsbrist och olämpliga tåg

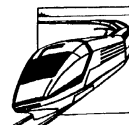
Höghastighetståg har hög punktlighet - eftersom de går på egna banor

Annual Average Delay

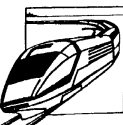
Höghastighetståget Shinkansen mellan Tokyo och Osaka

- **11 tåg per timme och riktning och många förbigångar**
- **Medelförsening på endast 42 sekunder 2005**
- **Inklusive tyfoner och snöstormar!**

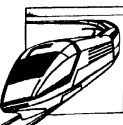
Realistiska prognoser - en förutsättning för samhällsekonomisk kalkyler

- De konventionella prognosmodellerna underskattar effekterna – den samhällsekonomiska lönsamheten blir låg eller negativ
- Realistiska prognoser ger mycket god lönsamhet $NNK=2$, investeringen betalas tillbaka 3 ggr under 60 år
- Resenärernas tidsvinster, järnvägsoperatörernas vinster och investeringskostnaden väger tyngst
- Producentöverskottet visar att det finns möjlighet att ta ut avgifter av operatörerna som kan bidra till finansieringen
- Den samhällsekonomiska kalkylen kan inte ensam avgöra – vi måste bestämma om vi vill ha ett nytt transportsystem

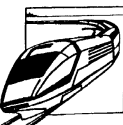
Samhällsekonomiska kalkyler - Pågående diskussion

- Banverket och Vägverket räknar inte på samma sätt
- Hänsyn tas inte till förseningar och förseningsrisker
- Godstrafiken väger för lätt i de samhällsekonomiska kalkylerna
- Effekter på tillväxt och regionförstoring svåra att kvantifiera – ska dom beskrivas verbalt i stället?
- Klimatfrågan måste få en avgörande betydelse – men hur och var?

Långsiktiga effekter av höghastighetståg

- Höghastighetståg är som ett nytt transportssystem som både ersätter bil och flyg och skapar nya resmöjligheter
- Dynamiska utbudseffekter: Bättre tågutbud ger minskat flygutbud - som ger underlag för bättre tågtutbud - som påverkar flyget etc
- Utbyggd höghastighetstrafik minskar tillsammans med övrig kollektivtrafik bilinnehavet på lång sikt
- Sammantaget kan detta innebära minskat behov av investeringar i väg- och flygsystemet
- Lokaliseringen av arbetsplatser, service och bostäder påverkas också – jämför USA med Europa

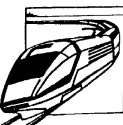

Utveckling av järnvägens marknadsandelar i Sverige, Europa, Japan och USA

	1970	1996	<i>Utveckling totalt transportarbete Index 1970=100</i>
Sverige	7%	6%	164
Europa	10%	6%	219
Japan	41%	30%	200
USA	0,5%	0,3%	191

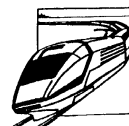
Källa: Bo-Lennart Nelldal, Järnvägsgruppen KTH

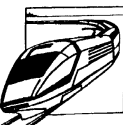
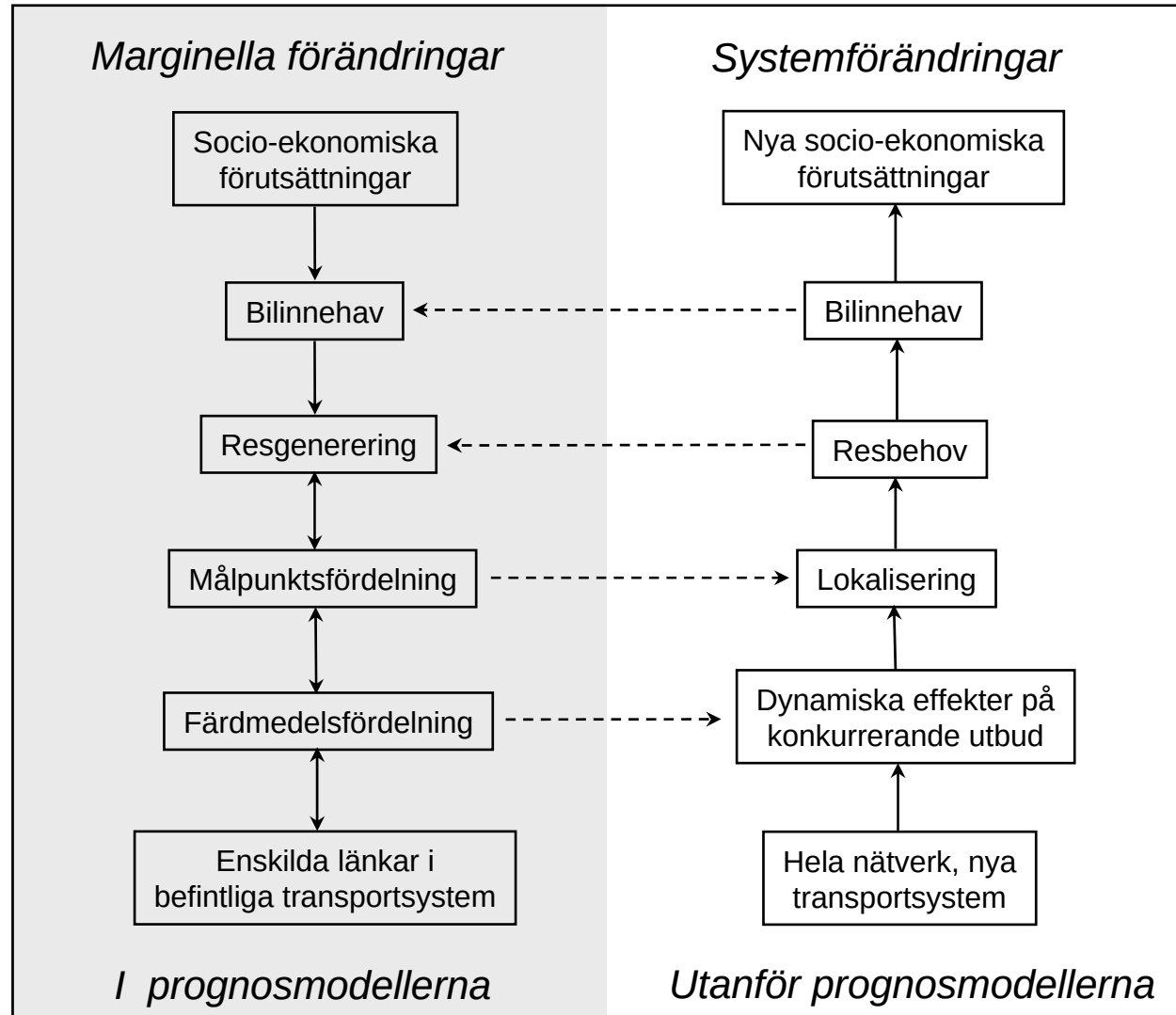
Förutsättningar för järnvägen i olika länder

	<i>Sverige</i>	<i>Europa EU 15</i>	<i>Japan</i>	<i>USA</i>
<i>1996</i>				
<i>Antal inv/km2</i>	<i>22</i>	<i>115</i>	<i>334</i>	<i>29</i>
<i>Bilar/1000 inv</i>	<i>413</i>	<i>447</i>	<i>375</i>	<i>770</i>
<i>Marknadsandelar(%)</i>				
<i>Bil</i>	<i>81</i>	<i>79</i>	<i>55</i>	<i>86</i>
<i>Tåg</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>30</i>	<i>0,3</i>
<i>Flyg</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>11</i>
<i>Övrigt</i>	<i>11</i>	<i>9</i>	<i>9</i>	<i>3</i>
<i>Infrastruktur</i>				
<i>Högfartsbana i % av motorväg</i>	<i>0%</i>	<i>5%</i>	<i>38%</i>	<i>0%</i>

Källa: Bo-Lennart Nelldal, Järnvägsgruppen KTH

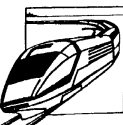

Kortsiktiga och långsiktiga effekter

Därför är järnväg klimatsmart

- **Låg energiförbrukning**
  - Stålhjul mot stålräls ger lågt rullmotstånd
  - Hög lastförmåga - många vagnar i ett tåg
  - Små lutningar
- **Låga utsläpp**
  - Hög andel eldrift och återmatande broms
  - El kan produceras på valfritt sätt: Från vindkraft till kärnkraft
  - Effektiviteten förbättras och utsläppen per enhet minskar med ökad efterfrågan

Slutsatser

- Av tre utredningar under 2008

Banverkets utredning:

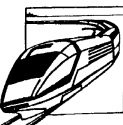
- **Det finns marknad för höghastighetståg i Sverige**
  - De största marknaderna för långväga person- och godstrafik går i stråken Stockholm-Göteborg/Köpenhamn

Industrigruppens utredning: (SJ, GCAB, Alstom, NIB, Jernhusen)

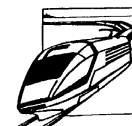
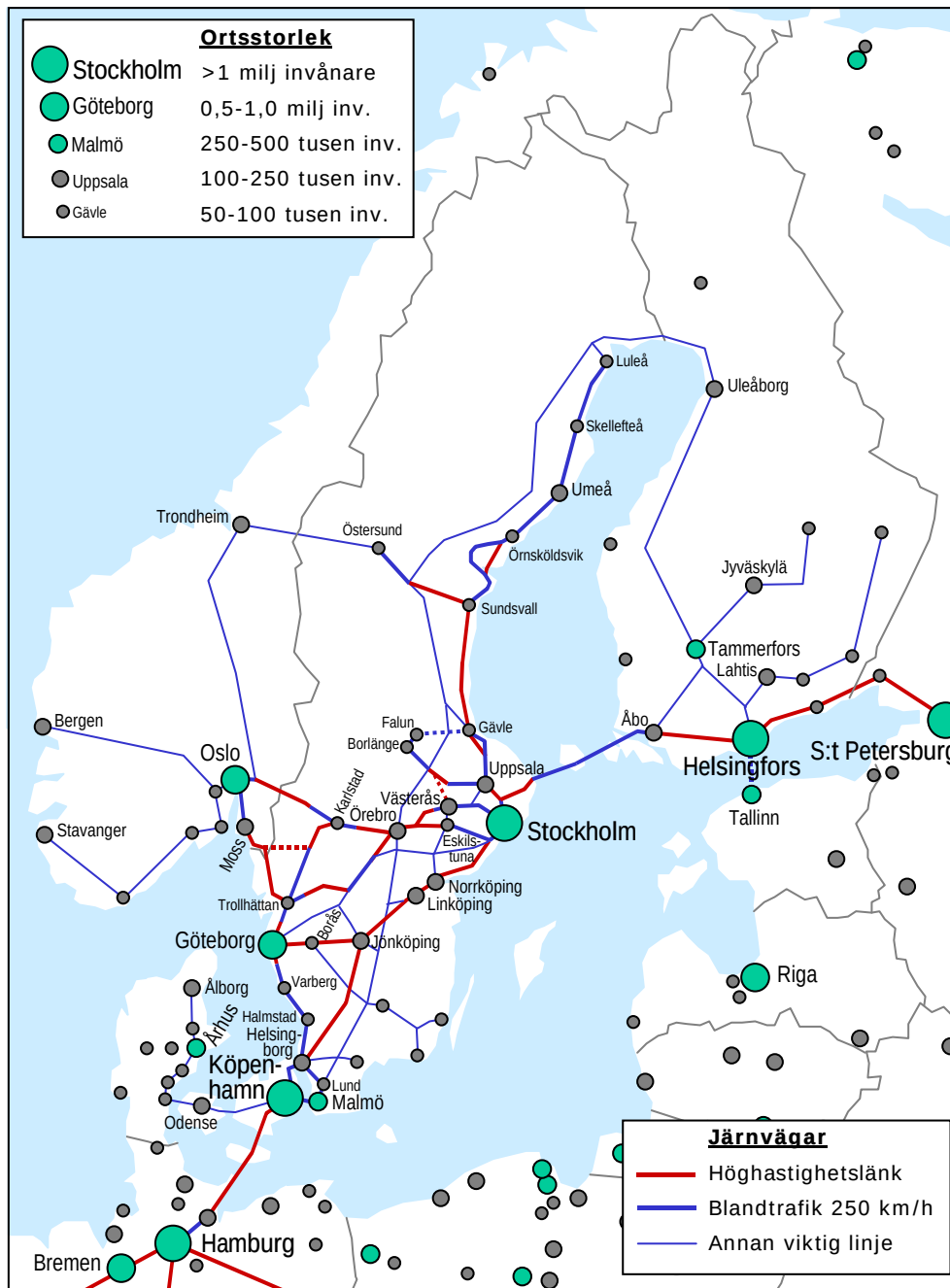
- **Utbyggnad av höghastighetsnätet kan finansieras**
  - Höghastighetsnätet kostar 100 Mdr och är samhällsekonomiskt lönsamt
  - Kan finansieras med brukaravgifter 40 Mdr, statliga investeringar 40 Mdr, regionala och EU-bidrag 20 Mdr
  - Ett särskilt bolag bygger banan och upplåter den till operatörer

Europakorridorens utredning:

- **Höghastighetsnätet frigör kapacitet för ökad godstrafik**
  - Höghastighetståg avlastar stambanorna för ökad godstrafik

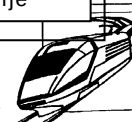
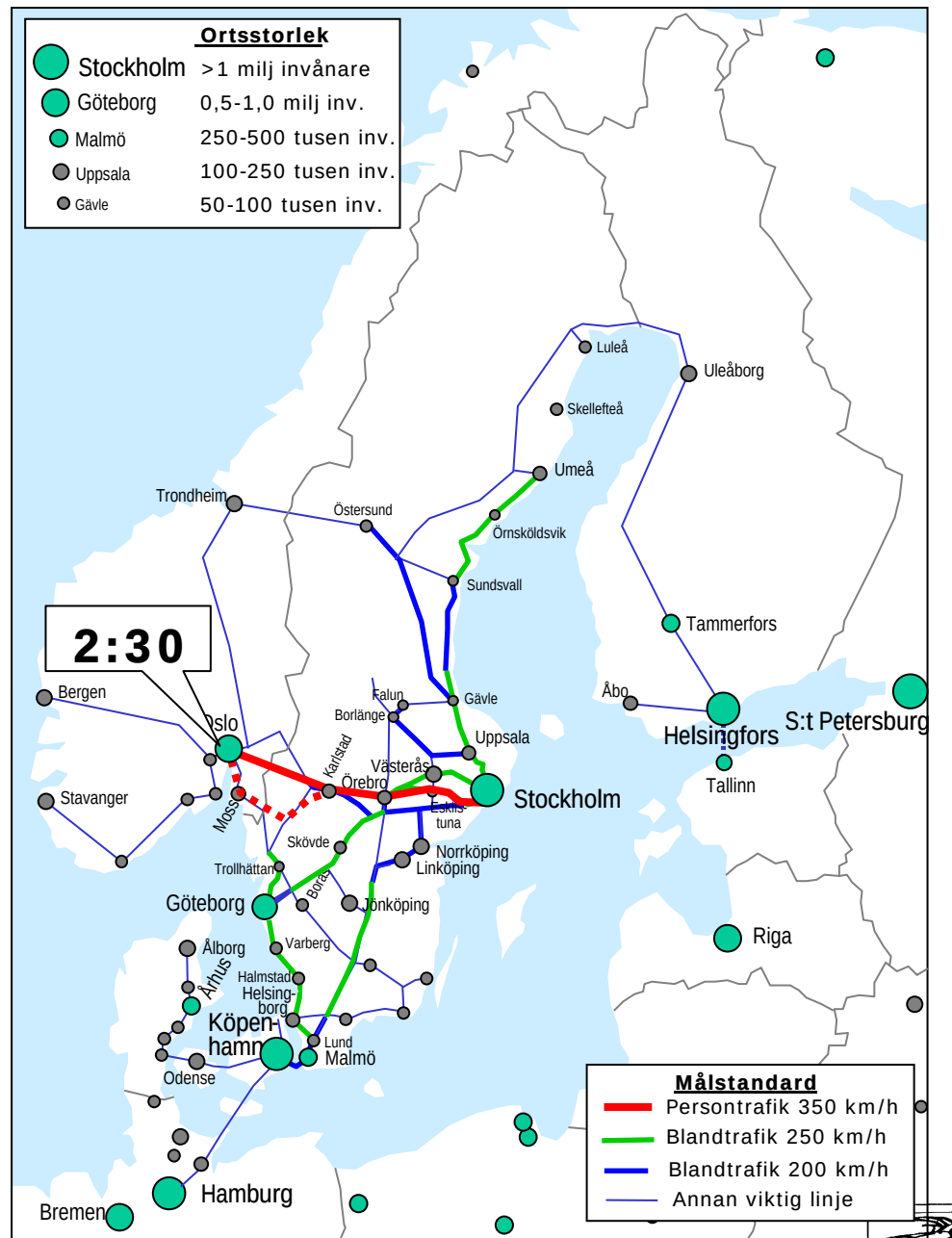

Analyserat höghastighetsnät i Sverige med anslutande länkar i Norden

Stockholm-Karlstad-Oslo

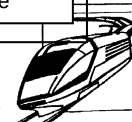
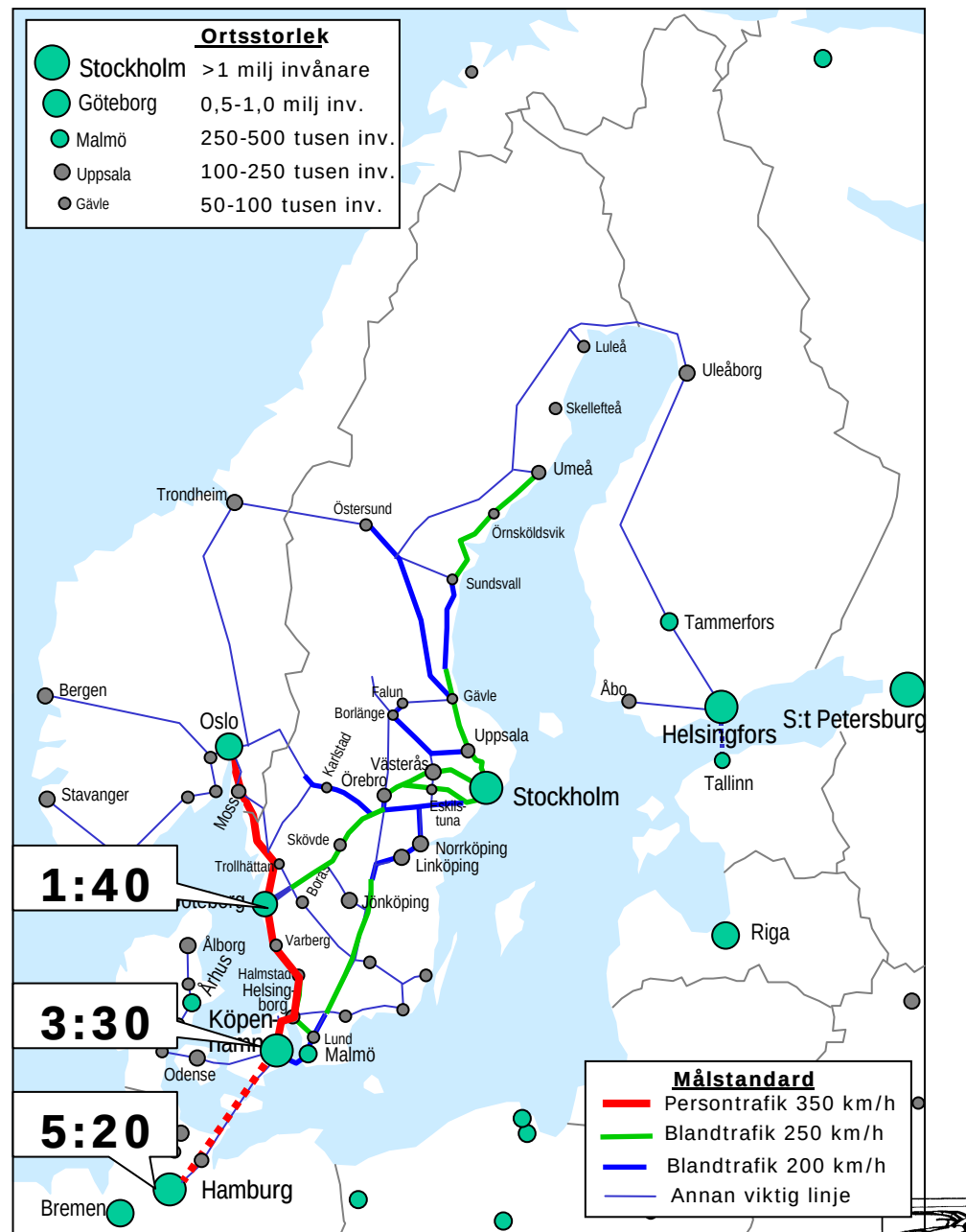
Kortaste restid med snabbtåg och få uppehåll i dag	Restid i dag	Största hastighet km/h			
		250	300	350	400
Stockholm-Karlstad-Oslo					
Via Örebro-Karlskoga					
Stockholm-Karlstad	2:12	1:46	1:42	1:39	1:36
Via Arvika-Lilleström					
Stockholm-Oslo	4:40	2:41	2:34	2:28	2:24
Via Åmål-Halden					
Stockholm-Oslo		3:13	3:03	2:55	2:50

Västkustbanan

<i>Kortaste restid med snabbtåg och få uppehåll i dag</i>	Restid	<i>Största hastighet km/h</i>			
		250	300	350	400
<i>Väst kust banan</i>					
Oslo-Göteborg	3:55	1:47	1:41	1:37	1:34
Oslo-Köpenhamn	8:25	3:37	3:31	3:27	3:24
Oslo-Hamburg	ca 13	5:34	5:21	5:12	5:06

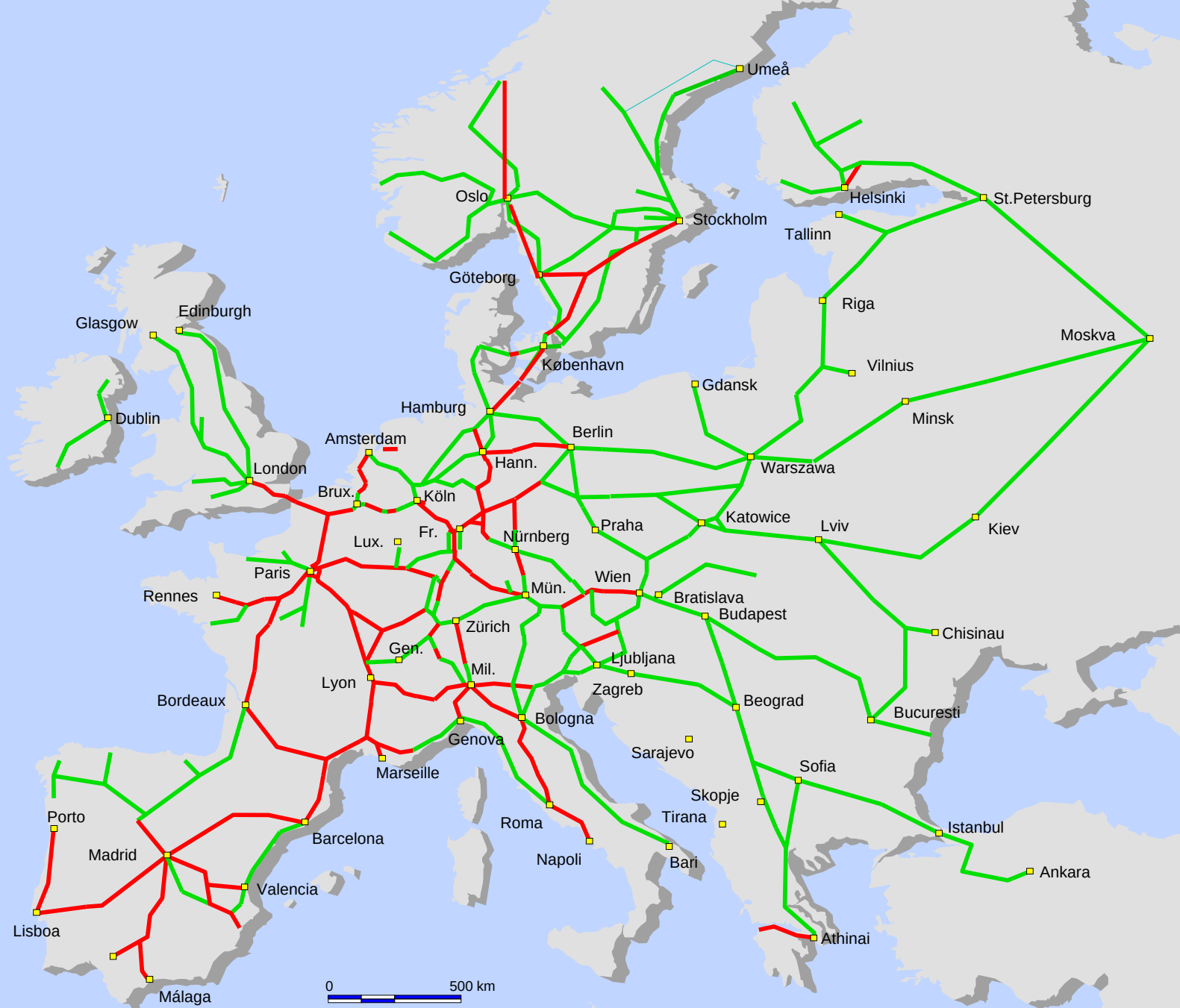
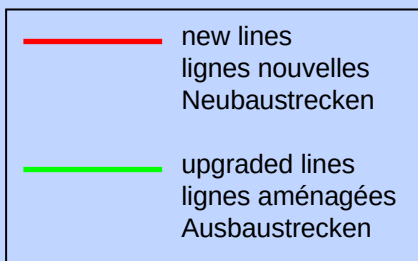

2020

European High-Speed Network

Réseau Européen à Grande Vitesse

Europäisches Hochgeschwindigkeitsnetz

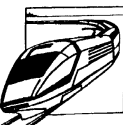

Källa: UIC bearbetad av KTH Järnvägsgrupp

Litteratur om Höghastighetståg från Järnvägsgruppen KTH

- Europakorridoren – ett bredband för fysiska transporter (2001)
- Banverkets utredning 2003 – deltog med prognoser
- Europabanan – utbud, prognoser och samhällsekonomi (2003)
- Underlagsrapport till Banverkets utredning (2008-06)
- Nya tåg i Sverige – marknad och finansiering (Railize 2008-07)
- Höghastighetståg effekter för godstrafiken (2008-08)
- Höghastighetståg i Sverige – affärsmässighet och samhällsnytta (WSP-KTH 2008)

Järnvägsgruppen

Tack!

bolle@infra.kth.se

Hemsida:

www.infra.kth.se/jvg

